

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Шаповала Дмитра Володимировича на тему «Правове забезпечення просторового планування використання земель у межах територіальних громад», поданій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», підготовлений та затверджений на підставі публічної презентації наукових результатів дисертації та її обговорення кафедрою земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 10 від 06 березня 2026 року).

Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету. В умовах сучасних державотворчих процесів, зокрема трансформації земельних відносин та модернізації місцевого самоврядування, а також реалізації реформи децентралізації в Україні, особливої актуальності набуває питання правового регулювання планування використання земель. Саме цей інститут стає ключовим механізмом забезпечення спроможності територіальних громад, де просторовий розвиток виступає територіальним базисом для реалізації земельних прав суб'єктів та ефективного управління земельними ресурсами.

Незважаючи на законодавче впровадження інструментів комплексного планування використання земель на рівні територіальних громад, нова правова конструкція «просторове планування» так і не отримала остаточного доктринального визначення та законодавчого закріплення. Успадкована Україною з радянської доби модель планування є малоефективною в умовах ринку, що створює правові бар'єри для належної реалізації та гарантування прав на землю. Крім того, воєнні дії та руйнація земельного фонду зумовили потребу у швидкій трансформації підходів: від статичної містобудівної документації до гнучких інструментів правового регулювання, зокрема

програм комплексного відновлення територій. Саме ефективне просторове планування використання земель має стати ключовим юридичним механізмом у процесі відбудови, оскільки воно виступає основою для визначення цільового призначення та функціонального використання земельних ділянок, що зазнали руйнувань. Таке планування дозволяє не просто відтворити втрачені об'єкти, а здійснити раціональну оптимізацію структури землекористування на засадах безпеки та функціональності. Чітка правова регламентація цього процесу забезпечить прозорість процедур визначення правового статусу земель під час локалізації нових об'єктів, правову визначеність для суб'єктів земельних відносин та створення сприятливих умов для залучення інвестицій.

Однак відсутність єдиної методології розроблення комплексних планів просторового розвитку територій, дефіцит актуальних картографічних даних та тривала неузгодженість відомостей Державного земельного кадастру із містобудівною документацією суттєво гальмують розвиток територій. Особливої уваги потребують виклики, зумовлені інституційним об'єднанням землевпорядної та містобудівної документації в єдиний масив даних. Така правова конвергенція призвела до виникнення суперечностей у визначенні правового режиму земельних ділянок, оскільки функціональне зонування територій не завжди корелюється з усталеними категоріями земель та видами їх цільового призначення. Зазначене актуалізує потребу в глибокому правовому дослідженні механізмів трансформації земельних відносин у межах нової системи просторового планування та обґрунтуванні новітніх форм планування використання земель, які б забезпечували непорушність земельних прав при впровадженні містобудівних рішень.

Попри наявність окремих наукових напрацювань вітчизняних науковців у царині правового забезпечення просторового планування використання земель у межах територіальних громад, сучасні виклики та необхідність переосмислення планування як модернізованої функції управління земельними ресурсами зумовлюють потребу в окремому поглибленому

дослідженні. Актуальність роботи посилюється потребою в імplementації стандартів ЄС щодо сталого землекористування та адаптації законодавства до умов відновлення країни, що й визначило вибір теми цього дослідження.

Нормативно-правову основу дослідження складають: Конституція України; національне земельне законодавство, норми якого врегульовують суспільні земельні відносини у сфері правового забезпечення просторового планування використання земель у межах територіальних громад; законодавство країн ЄС; практика застосування чинного законодавства з регламентації земельних відносин.

Дисертацію виконано на кафедрі земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого відповідно до цільової комплексної програми «Правове забезпечення реалізації політики держави на пріоритетних напрямках економічного розвитку та у сфері екологічної безпеки» (державна реєстрація № 0111U000962). Тему дисертації затверджено вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 3 від 17 листопада 2022 р.).

Наукове завдання, розв'язання якого отримано в дисертації. Метою дисертації є розроблення концептуальних засад правового регулювання просторового планування використання земель у межах територіальних громад, виявлення проблемних аспектів нормотворчості та правозастосування, а також формування практичних рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України у цій сфері.

Відповідно до мети були поставлені такі завдання:

- з'ясувати сутність та сформулювати авторську дефініцію поняття «просторове планування використання земель у межах територіальних громад» як комплексної управлінської діяльності;
- виокремити та охарактеризувати ознаки просторового планування використання земель;
- здійснити наукову періодизацію розвитку правового забезпечення просторового планування використання земель в Україні;

- установити роль просторового планування використання земель як основного способу забезпечення реалізації земельного потенціалу територіальної громади та інструменту її сталого розвитку;
- розкрити юридичну природу та місце комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади в системі планувальної документації;
- визначити правові засади та механізм проведення стратегічної екологічної оцінки у процесі просторового планування використання земель як гарантії забезпечення екологічної безпеки;
- систематизувати правові форми просторового планування використання земель та дослідити специфіку їх реалізації в умовах оновленого земельного законодавства;
- виявити специфіку планування використання земель залежно від форми власності та обґрунтувати межі втручання публічної влади у право приватної власності на землю при плануванні її використання;
- обґрунтувати та внести конкретні пропозиції щодо вдосконалення норм Земельного кодексу України та інших нормативно-правових актів у дослідженій сфері.

Всі поставлені завдання було вирішено, мета дослідження була досягнута.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що виконана дисертаційна робота є однією з перших, у якій здійснено комплексне дослідження правового забезпечення просторового планування використання земель у межах територіальних громад й розроблені та обґрунтовані пропозиції з удосконалення правового регулювання суспільних відносин у зазначеній сфері. До найбільш вагомих результатів, які відображають наукову новизну дисертації та виносяться на захист, належать такі положення:

вперше:

- сформульовано авторське визначення «просторового планування використання земель у межах територіальних громад» як

унормована чинним законодавством комплексна управлінська діяльність публічних органів влади, що полягає в обґрунтуванні перспективного функціонального призначення території, встановленні режимів забудови усіх категорій земель та обмежень у використанні земель, а також у забезпеченні сталого розвитку територіальної громади шляхом гармонізації державних, громадських і приватних інтересів у містобудівних документах.

– обґрунтовано систему ознак просторового планування використання земель: (а) тривимірність; (б) інтегрованість; (в) повсюдність; (г) функціональність; (д) інклюзивність; (е) інструментальність та ін.

– запропоновано періодизацію розвитку правового забезпечення просторового планування використання земель в Україні залежно від характеру законодавчих перетворень та векторів державної земельної політики. Вона охоплює: (а) 1991-2000 рр.; (б) 2001-2010 рр.; (в) 2011-2021 рр.; (г) 2022 р. – сьогодні;

– здійснено класифікацію правових форм планування використання земель за: (а) рівнем юридичної значущості (стратегічно-інформаційні та нормативно-регулятивні); (б) спрямуванням (універсальні та спеціалізовані); (в) часовим горизонтом (прогнозно-стратегічні та сталі); (г) правовим генезисом (традиційні та новітні інтегровані);

– доведено, що в умовах децентралізації державної влади просторове планування трансформується із технічного інструменту розроблення документації у провідну функцію публічного управління земельним потенціалом територіальної громади, яка шляхом використання механізмів стратегічного прогнозування та нормативного регулювання забезпечує баланс між приватними правами власників землі та публічним інтересом як фундаментальну передумову сталого розвитку територій;

– розкрито юридичну природу комплексного плану просторового розвитку як визначального юридичного інструментарію в умовах післявоєнної трансформації земельних відносин, що забезпечує автоматизацію процесів інвентаризації земель, зміну їх цільового призначення та встановлення нових

правових режимів використання земельних ділянок у межах єдиної цифрової моделі управління ресурсами територіальної громади;

– обґрунтовано юридичне значення Концепції інтегрованого розвитку території як стратегічного правового орієнтира, що визначає майбутній правовий режим земель територіальної громади з урахуванням європейської практики просторового планування використання земель; визначено ключові елементи її земельно-правового забезпечення, а саме: використання прогностичного аналізу для гнучкого регулювання використання земель; підвищення інвестиційної вартості земельних ділянок через оптимізацію їх юридичного статусу, а також запровадження дієвих механізмів партнерства для балансування приватних прав власників із публічними інтересами територіальної громади;

– запропоновано шляхи подолання правової невизначеності ч. 2 ст. 24 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», яка, гарантуючи збереження існуючих прав на землю, фактично блокує їх реалізацію у разі невідповідності цільового призначення новому функціональному зонуванню, шляхом обґрунтування запровадження спрощеного декларативного порядку приведення цільового призначення у відповідність до комплексного плану просторового розвитку, що дозволить автоматично знімати обмеження на забудову для власників і користувачів ділянок без розроблення додаткових проєктів землеустрою.

удосконалено:

– положення визначення правової форми планування використання земель, яку слід розглядати як систему передбачених законодавством документів просторового планування, що розробляються за встановленою процедурою з метою забезпечення раціонального використання й охорони земель, збалансування публічних та приватних інтересів, створення належних умов для реалізації і гарантування прав на землю, а також формування правового базису для післявоєнного відновлення території;

– наукову аргументацію щодо необхідності кодифікації містобудівного законодавства, що зумовить трансформацію планування у модернізовану функцію управління земельними ресурсами;

– аргументацію щодо механізму стратегічної екологічної оцінки, яку запропоновано розглядати як превентивну правову гарантію екологічної безпеки територіальної громади в процесі планування використання земель;

– підходи до екологізації планування використання земель шляхом обов'язкової інтеграції кліматичних аспектів у стратегічну екологічну оцінку;

– систему заходів контролю та відповідальності, зокрема шляхом: (а) розширення повноважень Державної інспекції архітектури та містобудування; (б) верифікацію планів просторового розвитку через електронні системи; (в) обмеження «точкових» змін у планувальну документацію; (г) механізм державного співфінансування актуалізації планів просторового розвитку для громад;

– правовий механізм захисту прав власників землі (ст. 156-157 ЗК України) шляхом запровадження обов'язкових компенсацій або надання рівноцінних ділянок у разі істотного зниження економічної цінності землі через зміну зонування територій.

набули подальшого розвитку:

– структура майбутнього проекту Містобудівного кодексу України, яка має забезпечити цілісну ієрархію документів, чітку процедуру подолання міжгалузевих колізій та цифровізацію процесів управління земельним фондом;

– правові засади зонування територій як базового механізму забезпечення прозорості планувального процесу через обґрунтування необхідності законодавчого закріплення функціональних зон як об'єктів землеустрою у Земельному кодексі України та встановлення обов'язку щодо їх автоматизованого відображення у Державному земельному кадастрі на основі уніфікованого класифікатора видів функціонального призначення територій;

– правові механізми інклюзивності планування, зокрема шляхом наділення органів місцевого самоврядування правом «вето» на рішення, що порушують баланс інтересів, а також обґрунтування чіткої процедури та юридичних наслідків громадських слухань, результати яких мають набути зобов'язального характеру для розробників документації через механізм вмотивованого врахування пропозицій суб'єктів земельних відносин.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження. Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації достатньою мірою науково обґрунтовані й достовірні. Для отримання обґрунтованих і достовірних результатів дослідження було використано філософські, загальнонаукові і спеціально-юридичні методи наукового пізнання: діалектичний, аналізу та синтезу, моделювання, формально-логічний, історико-правовий, порівняльно-правовий методи, системно-структурний підхід тощо на основі принципу їх взаємодоповнюваності.

Діалектичний метод став підґрунтям усього дослідження, що дало змогу розглянути правове забезпечення просторового планування у взаємозв'язку та співвідношенні з децентралізацією влади та реформуванням земельних відносин, виявити внутрішні механізми розвитку планувальної функції та продемонструвати динаміку трансформації містобудівної документації в умови ринкової економіки та воєнного стану.

Поєднання *аналізу і синтезу* уможливило концептуалізацію сутності «просторового планування» як комплексної управлінської діяльності. Шляхом аналізу виокремлено ознаки планування, а через синтез сформульовано авторське визначення цього поняття та обґрунтовано систему правових форм його реалізації (підрозділ 2.4.). Застосування методу *моделювання* дало можливість підготувати конкретні пропозиції щодо конструювання норм майбутнього Містобудівного кодексу України, зокрема в частині інтеграції територіального планування у загальну систему публічного управління та створення механізмів розв'язання міжгалузевих конфліктів (підрозділи 1.2.,

2.1.). *Формально-логічний* метод застосовувався під час детального дослідження змісту комплексного плану просторового розвитку територій, з'ясування його місця як одночасно містобудівної та землевпорядної документації, а також при аналізі специфіки планування щодо земель публічної та приватної власності, що дало змогу сформулювати теоретичні висновки щодо його пріоритетності у системі планувальних актів (підрозділи 2.1., 2.2., 2.5). *Історико-правовий* метод дозволив дослідити генезис правового регулювання планування земель в Україні, виокремити чотири етапи його еволюції та визначити вектори майбутнього розвитку законодавства (підрозділ 1.2.). *Порівняльно-правовий* метод використовувався для зіставлення вітчизняних підходів із досвідом країн Європейського Союзу. Це дозволило обґрунтувати необхідність впровадження концепції інтегрованого розвитку та адаптації європейських стандартів стратегічної екологічної оцінки до українських реалій (підрозділи 1.1., 2.1., 2.3.). За допомогою *системно-структурного* підходу виявлено зв'язки між просторовим плануванням та забезпеченням сталого розвитку територій, екологічної безпеки та реалізацією інвестиційного потенціалу громад, що дозволило класифікувати правові форми планування за рівнем юридичної значущості та часовим періодом (підрозділи 1.3., 2.1.).

Ключові висновки, положення й результати наукових розвідок автора ґрунтуються на багатоаспектному вивченні чинного вітчизняного земельного законодавства, міжнародного та зарубіжного досвіду, юридичної, економічної, екологічної (наукової й навчальної) літератури, що торкається порушених у роботі питань.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертаційній роботі висновки, положення, пропозиції і рекомендації є певним внеском у теорію земельного права та практику його застосування і можуть бути використані:

– у науково-дослідницькій діяльності – під час подальшого дослідження проблем правового забезпечення просторового планування використання земель у межах територіальних громад;

– у правотворчій діяльності – як теоретичний матеріал при розробленні або вдосконаленні чинного земельного законодавства України у сфері просторового планування використання земель у межах територіальних громад;

– у правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності здійснення просторового планування використання земель у межах територіальних громад та ефективної реалізації норм земельного права;

– у навчальному процесі – при викладанні курсів «Земельне право», «Земельні спори», «Правове забезпечення ринку земель» тощо у закладах вищої освіти, при підготовці навчальних посібників і підручників, довідкової та методичної літератури, а також при залученні здобувачів вищої освіти до науково-дослідницької роботи.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні висновки та практичні рекомендації, одержані у ході дослідження, обговорювалися й були схвалені на засіданнях кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Результати дослідження оприлюднювалися на всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумах та круглих столах, зокрема: «Актуальні проблеми земельного, аграрного та екологічного права в умовах сучасних викликів і загроз» (м. Харків, 12 травня 2023 р.); «Агробізнес і сталий розвиток: стратегія стійкості і відродження» (м. Харків, 27 вересня 2024 р.); «Актуальні питання юрисдикції у земельних спорах» (м. Харків, 28 березня 2025 р.); «Актуальні питання реформування правової системи» (м. Харків, 13-15 червня 2025 р.).

Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях здобувача. Основні теоретичні положення та висновки, сформульовані у дослідженні, викладено в 7 наукових працях, з яких 3 – у наукових фахових виданнях України, та 4 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Шаповал Д. В. Правові аспекти просторового планування: закордонний досвід. *Право та інновації*. 2024. № 2 (46). С. 68-73. URL: <https://pti.org.ua/ndipzir/uk/article/view/1141>

2. Шаповал Д. В. Правові проблеми та перспективи просторового планування використання земель у межах територіальних громад. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 84 (2). С. 272-277. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/312164>

3. Шаповал Д. В. Особливості просторового планування використання земель у межах територіальних громад на шляху до євроінтеграції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2025. Вип. 1 (60). С. 68-73. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v1_2025/16.pdf

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

4. Шаповал Д. В. Смарагдова мережа як потенційна проблема на шляху розроблення комплексного планування просторового розвитку територій територіальних громад. *Актуальні проблеми земельного, аграрного та екологічного права в умовах сучасних викликів і загроз: матеріали круглого столу, присвяч. 100-річчю з дня народження д-ра юрид. наук, проф. Вовка Ю. О. (м. Харків, 12 трав. 2023 р.) / за заг. ред. А. А. Гетьмана*. Харків: Право, 2023. С. 355-358. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19757/1/Ignatenko_215%E2%80%993219.pdf

5. Шаповал Д. В. Правові проблеми у сфері планування використання земель в умовах воєнного стану. *Агробізнес і сталий розвиток: стратегія стійкості і відродження: збірка матеріалів та тез доповідей учасників панельної дискусії VIII Харківського Міжнародного юридичного форуму (м. Харків, 27 вересня 2024 р.) / за ред. Т. В. Курман, Ю. Ю. Бакай*. Харків, 2024. С. 168-172. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/20278/3/8_Forum_2024.pdf

6. Шаповал Д. В. Деякі питання вирішення спорів у сфері просторового планування. *Актуальні питання юрисдикції у земельних спорах*: збірник тез наукових доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу, присвяченого пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка НАПрН України Ю. П. Битяка (м. Харків, 28 березня 2025 р.) / за заг. ред. Д. В. Лученка, Т. В. Курман. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2025. С. 225-229. URL: <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/wp-content/uploads/2025/04/tezy-vseukr.konf.pdf>

7. Шаповал Д. В. Правові засади формування та реалізації комплексних планів територіальних громад. *Актуальні питання реформування правової системи*: зб. матеріалів XXII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 13-15 червня 2025 р.) / уклад. Л. М. Джурак. Луцьк: Вежа-Друк, 2025. С. 67-69. URL: https://www.law.vnu.edu.ua/files/ugd/65dd18_5ab2de833d004115b0483aa2420d7cc0.pdf

Публікації, в яких висвітлені наукові результати дисертації здобувача, відповідають вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Опубліковані статті містять належним чином обґрунтовані наукові результати відповідно до поставленої мети та висновків.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію виконано українською мовою з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення матеріалу дослідження – науковий.

Загальний висновок. Дисертація Шаповала Дмитра Володимировича на тему «Правове забезпечення просторового планування використання земель у межах територіальних громад» є кваліфікаційною науковою роботою, містить нові науково обґрунтовані результати, які виконують конкретне наукове завдання, яке полягає в отриманні нових результатів у формі наукових висновків стосовно правового забезпечення просторового планування,

виявленні проблемних аспектів нормотворчості та правозастосування у вказаній сфері, а також наданні обґрунтованих пропозицій і рекомендацій для їх вирішення.

Дисертація є самостійною науковою працею, яку виконано з дотриманням академічної доброчесності. Наукова новизна, висновки та пропозиції сформульовані автором особисто й обґрунтовані на підставі особистих досліджень.

Дисертація Шаповала Дмитра Володимировича на тему «Правове забезпечення просторового планування використання земель у межах територіальних громад» відповідає вимогам оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а також вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та може бути подана до разової ради для захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Головуюча на засіданні:
завідувачка кафедри земельного
та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
докторка юридичних наук, професорка**

Тетяна КУРМАН

«06» березня 2026 р.

